International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

"माहिती–तंत्रज्ञानाचा सार्वजनिक क्षेत्रातील बँक स्टेट बँक ऑफ इंडिया च्या कार्यक्षमतेवर पडणारा प्रभाव"

(संदर्भ : अमरावती जिल्हा)

संशोधक
किशोर नारायणराव तायडे
मार्गदर्शक
प्रा डॉ मनोज एम पिंपळे
सहाय्यक प्राध्यापक
महात्मा ज्योतिबा फुले वाणिज्य विज्ञान व विठ्ठलराव राउतकला महाविद्यालय भातकुली जिल्हा अमरावती

सारांश: माहिती तंत्रज्ञानाच्या मदतीने सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका व्यवसाय वाढीकरिता प्रयत्न करताना दिसून येतात. माहिती तंत्रज्ञान सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांची सलग्न झाल्यापासून खाते धारकांची संख्या झपाट्याने वाढताना दिसून येते. यामुळे बँकेच्या नफा वाढत असल्याचे बँकेच्या बॅलन्स शीट मधून दिसून येते. कोणत्याही बँकेला त्यांचा व्यवसाय वाढविण्याकरिता सातत्याने प्रयत्न करावा लागतो. जर बँकेच्या नफ्यामध्ये सातत्याने वाढ होत गेली तर तेथील कर्मचारी यांना मिळणाऱ्या सोयी सुद्धा अबाधित राहतात. तसेच बँका मोठ्या प्रमाणात कर्ज वाटप करून त्यापासून नियमित उत्पन्न प्राप्त करू शकतात. कारण खातेदाराकडून मिळणारा पैसा जमा करून जोपर्यंत त्याचा वाटप करून त्यापासून मिळणारे मुद्दल आणि व्याज हे नियमित स्वरूपाचे व योग्य नियंत्रण ठेवू माहिती तंत्रज्ञानाच्या साह्याने कार्य करीत राहिले तरच बँकेमध्ये आर्थिक चक्र सुरळीत चालते. भारतीय स्टेट बँक सार्वजनिक क्षेत्रातील सगळ्यात अग्रगण्य बँक मानली जाते. याकरिता सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांमधून याची निवड करण्यात आली. तसेच निवडक दोनशे उत्तरदात्यांमार्फत माहिती संकलित करण्यात आली कारण सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांमधून स्टेट बँक ऑफ इंडिया सर्व प्रकारच्या सोयी निर्माण करण्यात प्राथमिक स्थानावर राहिलेली आहे म्हणून सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकेची निवड करण्यात आली.

सुचक शब्द : माहिती तंत्रज्ञान , ई–मेल, इंटरनेट बँकिंग , स्टेट बँक ऑफ इंडिया , एस एम एस

International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

प्रस्तावना : सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका व लोकांचा असणारा विश्वास याचा संयोग राष्ट्रीय कारणामुळे प्राप्त झाला. आज आज भारताच्या प्रत्येक राज्यांमध्ये सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांनी त्यांच्या शाखा जिल्हा, तालुका व ग्रामीण भागातील विविध क्षेत्रांमध्ये विस्तारलेले आहेत. जेव्हापासून माहिती तंत्रज्ञानाचे युग आले. त्याचा संपूर्ण लाभ हा सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांना झाला. काम करण्याच्या पद्धती मध्ये मोठ्या प्रमाणात बदल घडून आले. माहिती तंत्रज्ञानाच्या साह्याने बँकांच्या असणाऱ्या शाखा एकमेकांना जोडले गेले. बँकेतील खाते धारकांना विविध सोयी उपलब्ध झाले ज्यामुळे मोठ्या प्रमाणात खातेदारांची वेळेची बचत होऊन त्यांना मिळणाऱ्या सोयींचा आस्वाद घेता येत आहे. बँकेमार्फत विविध प्रकारचे खाते उघडणे त्या खात्यामध्ये असणारी जमा रक्कम याची माहिती खातेधारकांना वेळोवेळी एस एम एस, ई—मेल, इंटरनेट बँकिंग द्वारा आज मिळत आहे. माहिती तंत्रज्ञानाच्या मदतीने सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका व्यवसाय वाढीकरिता प्रयत्न करताना दिसून येतात. माहिती तंत्रज्ञान सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांची सलग्न झाल्यापासून खाते धारकांची संख्या झपाट्याने वाढताना दिसून येते. यामुळे बँकेच्या नफा वाढत असल्याचे बँकेच्या बॅलन्स शीट मधून दिसून येते. कोणत्याही बँकेला त्यांचा व्यवसाय वाढविण्याकरिता सातत्याने प्रयत्न करावा लागतो. जर बँकेच्या नफ्यामध्ये सातत्याने वाढ होत गेली तर तेथील कर्मचारी यांना मिळणाऱ्या सोयी सुद्धा अबाधित राहतात. तसेच बँका मोठ्या प्रमाणात कर्ज वाटप करून त्यापासून नियमित उत्पन्न प्राप्त करू शकतात. कारण खातेदाराकडून मिळणारा पैसा जमा करून जोपर्यंत त्याचा वाटप करून त्यापासून मिळणारे मुद्दल आणि व्याज हे नियमित स्वरूपाचे व योग्य नियंत्रण ठेवू माहिती तंत्रज्ञानाच्या साह्याने कार्य करीत राहिले तरच बँकेमध्ये आर्थिक चक्र सुरळीत चालते. व तेथील शाखेच्या उत्पन्नात नियमित वाढ होताना दिसून येते. भारतीय स्टेट बँक सार्वजनिक क्षेत्रातील सगळ्यात अग्रगण्य बँक मानली जाते. याकरिता सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांमधून याची निवड करण्यात आली. तसेच निवडक दोनशे उत्तरदात्यांमार्फत माहिती संकलित करण्यात आली कारण सार्वजनिक क्षेत्रातील

बँकांमधून स्टेट बँक ऑफ इंडिया सर्व प्रकारच्या सोयी निर्माण करण्यात प्राथमिक स्थानावर राहिलेली आहे म्हणून सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकेची निवड करण्यात आली.

पूर्व संशोधनाचा आढावा :

- VVV Rama Krishna, impact of information and communication technology on Indian banking sector voice of research volume 3 issue for March 2015 issn number 2277-7733 page number 54 to 58, बँकेमध्ये तंत्रज्ञानाचा सुसंस्कृ तपणा नाही केवळ ग्राहकांनाच पण उत्तम सेवा प्रदान करणे त्यांच्या स्पर्धात्मक फायदा मिळविनी यासंदर्भात भाष्य केलेले आहे. माहिती तंत्रज्ञानाची वाढती गरज यासंदर्भात संशोधकाने त्यांचे निष्कर्ष मांडलेले आहे.
- Shipra Gupta, Manisha Bhatia, Shipra Agarwal, International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT) ISSN: 2249 – 8958, Volume-8 Issue-4S, April 2019, सदर शोध लेखांमध्ये संशोधकांनी आयसीटीच्या वापरामुळे बँकिंग व्यवस्थेमध्ये क्रांती निर्माण झालेली आहे बँकेच्या शाखेला भेट देण्याची गरज नाही तसेच ग्राहकाच्या पूर्ण वेळेची बचत होत आहे ऑनलाईन पण ट्रान्सफर सारख्या सुविधांचा उल्लेख सदर शोध लेखामध्ये करण्यात आलेला आहे.

संशोधनाचे उद्देश :

;१द्ध संशोधनाकरिता लागणारी प्राथमिक माहिती ही सार्वजनिक क्षेत्रामधील अग्रगण्य स्टेट बँक ऑफ इंडिया अमरावती जिल्ह्यामधील निवडक शाखेमधून माहिती संकलित करण्यात आलेली आहे.

;२द्ध सार्वजनिक क्षेत्रामधील बँकांमध्ये असणारे माहिती तंत्रज्ञानाचे महत्त्व जाणून घेणे.

;३द्ध संशोधनाकरिता उत्तरदात्यांकडून प्राथमिक माहिती संकलित करून माहिती तंत्रज्ञानाचे महत्त्व जाणून घेणे.

International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

;४द्ध माहिती तंत्रज्ञानामुळे होणारी वेळेची बचत यासंदर्भात उत्तरदाद्यांची मते प्राप्त करणे.

संशोधनाची गृहीतकृत्ये :

- सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांमध्ये माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर करून बँकेमधील विविध कामे जलद गतीने नाही होत आहे
- सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांमध्ये माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर करून बँकेमधील विविध कामे जलद गतीने होत आहे

संशोधन पद्धती : सदर संशोधन प्राथमिक व दुय्यम माहितीच्या आधारे शोध लेख तयार करण्यात आलेले आहे. यासाठी संशोधनाची प्राथमिक माहिती स्टेट बँक ऑफ इंडिया मधील खातेदाकांमार्फत संकलित करण्यात आलेली आहे. ज्यामध्ये एकूण २०० उत्तरदात्यांचा समावेश आहे. दुय्यम माहिती करिता विविध शोध लेख पुस्तके, तसेच बँकेचे अहवाल यांची मदत घेण्यात आलेली आहे.

संशोधनाची व्याप्ती : संशोधनाचे शीर्षक माहिती तंत्रज्ञानाचा सार्वजनिक बँकिंग क्षेत्राच्या कार्यक्षमतेवर पडणारा प्रभाव हा असून प्राथमिक माहिती संकलित करताना सार्वजनिक क्षेत्रातील स्टेट बँक ऑफ इंडिया मधील निवडक शाखेच्या आधारे मिळणाऱ्या मतानुसार तयार करण्यात आलेली आहे ज्याची एकूण संख्या २०० असून अमरावती शहरांतर्गत येणाऱ्या सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांमधून माहिती संकलन करण्याचे कार्य केलेले आहे.

संशोधनाच्या मर्यादा :

१ण संशोधनाचे कार्यक्षेत्र अमरावती जिल्ह्यामधील केवळ स्टेट बँक ऑफ इंडिया च्या निवडक शाखा आहेत.

International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

२०संशोधनांमधून प्राप्त होणारे निष्कर्ष हे केवळ सार्वजनिक क्षेत्रातील स्टेट बँक ऑफ इंडिया मधील निवडक शाखेच्या आधारे मिळणाऱ्या मतानुसार तयार करण्यात आलेले आहे.

स्टेट बँक ऑफ इंडिया मध्ये खातेधारक म्हणून आपणास उपलब्ध सोयी बाबत आपण समाधानी आहेत का ?

सारणी क्रमांक 1

अनु क्रमांक	उत्तरदात्यांच्या मतांचा प्रकार	उत्तरदात्यांची मते	शेकडा प्रमाण
1	सहमत	180	90
2	अंशत: सहमत	20	10
3	असहमत	0	0
एकूण		200	100
संदर्भ : प्राथमिक माहितीच्या आधारे			

आलेख क्रमांक 1

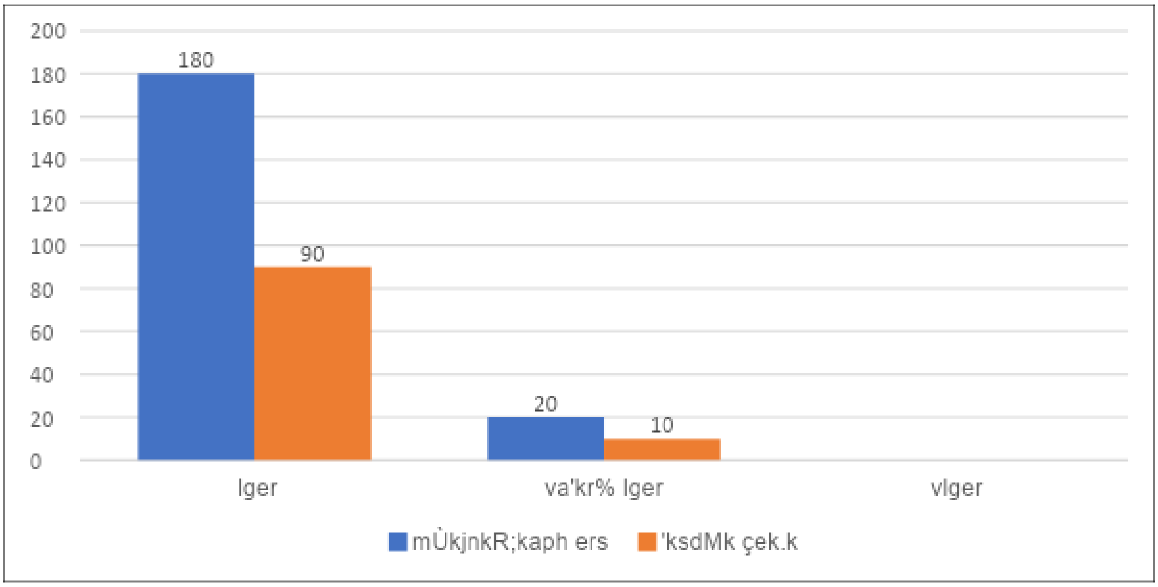

International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

वरील सारणी व आलेखावरून असे दिसून येते की, **स्टेट बँक ऑफ इंडिया मध्ये खातेधारक म्हणून आपणास उपलब्ध सोयी बाबत आपण समाधानी आहेत का?** या संदर्भात उत्तरदात्यांकडून सर्वाधिक 180(90) मते प्राप्त झाली. यावरून असे सिद्ध होते की स्टेट बँक ऑफ इंडिया मध्ये खातेधारक म्हणून ग्राहक समाधानी असल्याचे वरील आकडेवारीवरून दिसून येते.

माहिती तंत्रज्ञानामुळे सार्वजनिक क्षेत्रातील स्टेट बँक ऑफ इंडिया मध्ये आपणास विविध सुविधा उपलब्ध होत आहे काय ?

सारणी क्रमांक 2

अनु क्रमांक	उत्तरदात्यांच्या मतांचा प्रकार	उत्तरदात्यांची मते	शेकडा प्रमाण
1	सहमत	166	83
2	अंशतः सहमत	34	17
3	असहमत	0	0
एकूण		200	100
संदर्भ : प्राथमिक माहितीच्या आधारे			

आलेख क्रमांक 2

International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

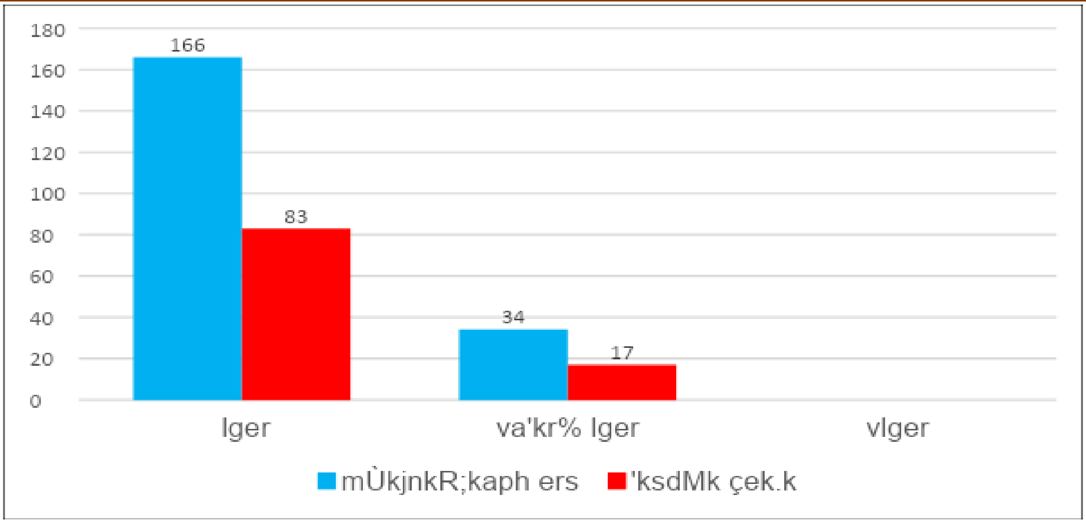

वरील सारणी व आलेखावरून असे दिसून येते की, **माहिती तंत्रज्ञानामुळे सार्वजनिक क्षेत्रातील स्टेट बँक ऑफ इंडिया मध्ये आपणास विविध सुविधा उपलब्ध होत आहे काय** या संदर्भात उत्तरदात्यांकडून सर्वाधिक 166(83) मते प्राप्त झाली. यावरून असे सिद्ध होते की सर्वाधिक उत्तरदाते सहमत असल्यामुळे यावरून असे सिद्ध होते की माहिती तंत्रज्ञानामुळे सार्वजनिक क्षेत्रातील स्टेट बँक ऑफ इंडिया मध्ये खातेधारकांना विविध सोयी उपलब्ध होत आहेत.

माहिती तंत्रज्ञानामुळे आपल्या शाखेमधून आपल्याला डेबिट कार्ड क्रेडिट कार्ड ऑनलाइन पण ट्रान्सफर व आरटीजीएस सारख्याच सुविधा आपल्या वेळेची बचत करत आहे का ?

सारणी क्रमांक 3

अनुक्रमांक	उत्तरदात्यांच्या मतांचा प्रकार	उत्तरदात्यांची मते	शेकडा प्रमाण
1	सहमत	160	80
2	अंशतः सहमत	40	20
3	असहमत	0	0
एकूण		200	100
संदर्भ : प्राथमिक माहितीच्या आधारे			

आलेख क्रमांक 3

International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

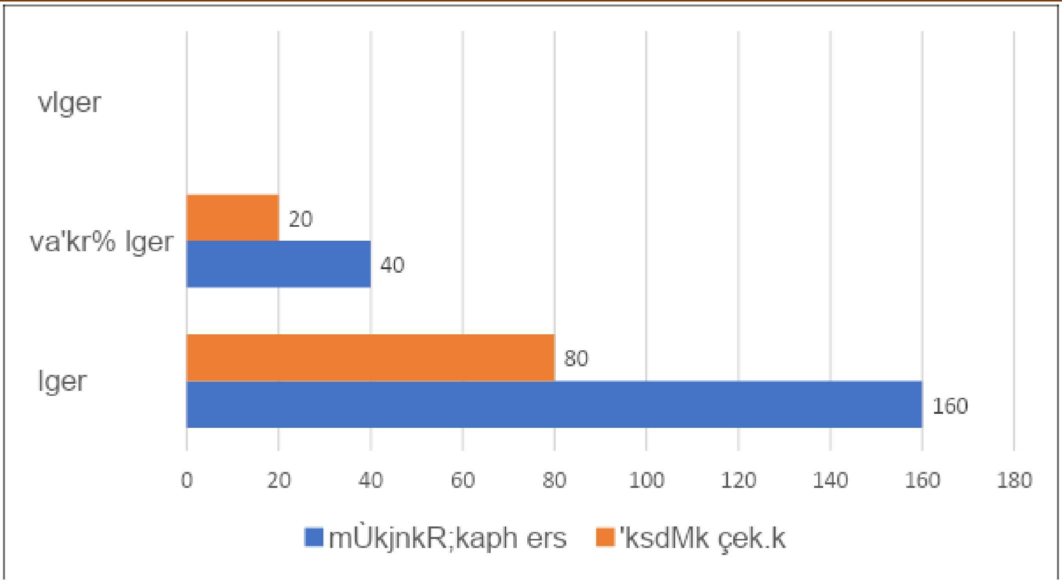

वरील सारणी व आलेखावरून असे दिसून येते की, **माहिती तंत्रज्ञानामुळे आपल्या शाखेमधून आपल्याला डेबिट कार्ड क्रेडिट कार्ड ऑनलाइन पण ट्रान्सफर व आरटीजीएस सारख्याच सुविधा आपल्या वेळेची बचत करत आहे च्या संदर्भात** १६० (८०) उत्तरदात्यांनी आपली सहमती दर्शविली. सार्वजनिक क्षेत्रातील **शाखेमधून** विविध सोयी उपलब्ध होत असल्यामुळे खातेधारकांच्या वेळेची बचत मोठ्या प्रमाणात होत असल्याचे दिसून येते.

निष्कर्ष : भारतामध्ये स्टेट बँक ऑफ इंडिया सगळ्यात अग्रगण्य बँक समजली जाते स्टेट बँक ऑफ इंडियाची ग्राहकांची संख्या सर्वाधिक आहे तसेच माहिती तंत्रज्ञानाचा उपयोग अतिशय योग्यरीत्या या बँकेतील विविध शाखांमध्ये नियमित स्वरूपात केला जातो. त्या अनुषंगाने प्राप्त झालेल्या माहितीच्या आधारे असे ठामपणे सांगता येते की, स्टेट बँक ऑफ इंडिया अमरावती जिल्ह्यामधील शाखेंमधील ग्राहक माहिती तंत्रज्ञानाच्या वापरामुळे अधिक समाधानी तसेच त्यांच्या वेळेची बचत होणे व विविध सुविधा उपलब्ध होणे सदर शोध लेखांमधून आढळून आलेले आहे.

International Journal of Research in Economics and Social Sciences(IJRESS)
Available online at: http://euroasiapub.org
Vol. 12 Issue 12 December- 2022
ISSN: 2249-7382 | Impact Factor: 8.018|
(An open access scholarly, peer-reviewed, interdisciplinary, monthly, and fully refereed journal.)

संदर्भ :

पद्ध Vvv Rama Krishna impact of information and communication technology on Indian banking sector voice of research volume 3 issue for March 2015 issn number 2277-7733 page number 54 to 58.

पपद्ध कानेटकर डॉ. मेघा, काकडे डॉ. जे एम, बँकिंग प्रणाली, श्री साईनाथ प्रकाशन धरमपेठ नागपूर

पपपद्ध साळुंखे प्रा. शाम, माटे प्रा. विजय, आधुनिक बँकिंग आणि वित्तीय पद्धती, प्रशांत पब्लिकेशन स्टेडियम शॉपिंग सेंटर स्टेट बँकेसमोर जळगाव

iv) https://en.wikipedia.org/wiki/Banking_in_India

v) https://corporatefinanceinstitute.com/.../companies/banking-in-india